

INKLYUZIV TA'LIM – TENG IMKONIYATLAR VA PSIXOLOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHNING ASOSI

Sulaymonova Zulfiya Pazliddinova
Namangan viloyati Yangiqo'rg'on tumani
MMTBga qarashli 28-sonli umumiy o'rta
ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida inklyuziv ta'limni joriy etishning psixologik va pedagogik asoslari tahlil qilingan. Inklyuziv ta'lim jarayonida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi va ularning tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlari masalalari yoritilgan. Yangiqo'rg'on tumanidagi 28-sonli maktab tajribasi misolida maktab psixologining inklyuziv muhitni yaratishdagi roli va vazifalari ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqotda bolalarning ruhiy holatini barqarorlashtirish va ularning o'quv faoliyatiga qiziqishini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalar keltirilgan. Maqola yakunida inklyuziv ta'lim tizimini takomillashtirish orqali jamiyatda bag'rikenglik madaniyatini shakllantirishning ahamiyati xulosalangan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, alohida ehtiyoj, psixologik korreksiya, ijtimoiy moslashuv, integratsiya, teng imkoniyatlar, maktab psixologi, bag'rikenglik.

Inson huquqlari va ijtimoiy adolat tamoyillari asosiga qurilgan demokratik jamiyatda har bir bolaning, jismoniy yoki ruhiy holatidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqi kafolatlangan. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonunida inklyuziv ta'lim tushunchasiga alohida to'xtalib o'tilganligi, ushbu sohaning huquqiy poydevorini mustahkamladi. Inklyuziv ta'lim-bu shunchaki imkoniyati cheklangan bolani oddiy sinfga olib kirish emas, balki butun ta'lim tizimini har bir bolaning ehtiyojiga moslashtirish jarayonidir.

Yangiqo'rg'on tumanidagi 28-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi kabi ta'lim muassasalarida inklyuziv muhitni shakllantirishda amaliyotchi psixologning o'rni beqiyosdir. Negaki, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar nafaqat o'quv materiallarini o'zlashtirishda, balki tengdoshlari bilan muloqot qilishda, o'zini jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida his etishda turli psixologik to'siqlarga duch kelishadi. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning mazmun-mohiyati va maktab psixologining ushbu jarayondagi faoliyati ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi.

1. Inklyuziv ta'limning nazariy konsepsiyasi

Inklyuziv ta'lim (fransuzcha "inclusif" - o'z ichiga oluvchi, lotincha "include" - kiritaman, qamrab olaman) - bu bolalarning sog'lig'i holatidan qat'i nazar, ularning har

biri o'ziga xos ekanligini tan oladigan va ta'lim jarayonini shunga muvofiq tashkil etadigan tizimdir. Uning asosiy g'oyasi "Hamma bolalar bir xil o'rganmaydi, lekin hamma bolalar o'rganishi mumkin" tamoyiliga asoslanadi.

Psixologik nuqtai nazardan, inklyuziya bolada "men ham boshqalar kabiman" degan ishonchni shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida bolaning emotsional sohasini rivojlantiradi, undagi xavotirlanish darajasini pasaytiradi va ijtimoiy faolligini oshiradi.

2. Maktab psixologining inklyuziv ta'limdagi vazifalari

Yangiqo'rg'on tumanidagi 28-maktab amaliyotchi psixologi sifatida faoliyatimiz davomida inklyuziv ta'lim oluvchi o'quvchilar bilan ishlashda quyidagi yo'nalishlarni ustuvor deb bilamiz:

Psixologik diagnostika: Bolaning aqliy, jismoniy va emotsional rivojlanish darajasini aniqlash. Bu o'quvchiga individual yondashuv rejasini tuzish uchun asos bo'ladi.

Korreksion-rivojlantiruvchi ishlar: Bolaning nutqi, xotirasi, diqqati va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashg'ulotlar o'tkazish.

Konsultatsiya berish: O'qituvchilar va ota-onalarga bunday bolalar bilan qanday ishlash, ulardagi ruhiy tushkunlikni qanday bartaraf etish bo'yicha maslahatlar berish.

3. Ijtimoiy moslashuv va bag'rikenglikni shakllantirish

Inklyuziv ta'limning eng murakkab va muhim qismi — sog'lom bolalar va alohida ehtiyojli bolalar o'rtasida do'stona munosabatni o'rnatishdir. Bizning maktabimizda "Biz hammamiz tengmiz" mavzusidagi treninglar va jamoaviy o'yinlar muntazam tashkil etiladi. Bu jarayonda sog'lom o'quvchilarda bag'rikenglik (tolerantlik), rahm-shafqat va yordam berish hissi uyg'onadi.

Alohida ehtiyojli o'quvchi sinf jamoasiga qo'shilganda, unda dastlab "izolyatsiya" (yakkalanib qolish) qo'rquvi bo'ladi. Psixologning mahorati shundaki, u sinf o'quvchilarini bu bolani kamsitmaslikka, balki qo'llab-quvvatlashga o'rgatishi lozim. Shundagina inklyuziya haqiqiy ijtimoiy integratsiyaga aylanadi.

4. Individual ta'lim dasturlari (ITD) va psixologik qo'llab-quvvatlash

Har bir bolaning imkoniyati turlicha. Shuning uchun standart o'quv dasturi hamma uchun birdek samarali bo'lmasligi mumkin. Maktab psixologi o'qituvchi bilan hamkorlikda bolaning psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda "shaxsga yo'naltirilgan" yondashuvni qo'llaydi. Masalan, autizm spektri buzilgan yoki tayanch-harakat tizimida nuqsoni bor bolalar uchun dars vaqti, topshiriqlar hajmi va baholash mezonlari o'zgartiriladi.

5. Ota-onalar bilan hamkorlik - muvaffaqiyat garovi

Inklyuziv ta'limda ota-onalarning o'rni juda katta. Ko'pincha imkoniyati cheklangan bolalarning ota-onalarida tushkunlik yoki haddan tashqari himoya qilish (giperopeka) kuzatiladi. Psixolog ularga bolaning mustaqil bo'lishiga imkon berishni,

uning kichik yutuqlaridan ham quvonishni o'rgatishi shart. 28-maktabda ota-onalar uchun "Psixologik soat"lar tashkil etilib, unda oilaviy muhitning bola rivojlanishiga ta'siri muhokama qilinadi.

Inklyuziv ta'lim - bu shunchaki ta'lim shakli emas, balki ijtimoiy tenglik va insonparvarlikning amaldagi ifodasidir. Yangiqo'rg'on tumanidagi 28-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabida olib borilayotgan psixologik ishlar shuni ko'rsatadiki, to'g'ri tashkil etilgan inklyuziv muhit har bir bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda:

Inklyuziv ta'lim bolaning ijtimoiy izolyatsiyadan chiqishiga yordam beradi.

Maktab psixologi o'quvchi, o'qituvchi va ota-ona o'rtasidagi "oltin ko'priq" vazifasini bajarishi lozim.

Jamiyatda bag'rikenglik madaniyatini shakllantirish maktab partasidanoq boshlanishi shart.

Kelajakda inklyuziv ta'limni yanada rivojlantirish uchun maktablarni zamonaviy rehabilitatsiya uskunalari va malakali kadrlar (tyutorlar) bilan ta'minlash, psixologik xizmatni yanada takomillashtirish zarur deb hisoblaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori.
3. Akbarova M. "Inklyuziv ta'lim: nazariya va amaliyot". – Toshkent, 2018.
4. Mavlonova R., Rahmonqulova N. "Inklyuziv ta'lim". – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2014.
5. G'oziyev E.G'. "Psixologiya (yosh davrlari psixologiyasi)". – Toshkent, 2002.
6. Shonazarov J. "Alohida ehtiyojli bolalar psixologiyasi". – Samarqand, 2015.